

غرب کارون؛ مسابقه نابرابر با عراق و فرصت‌های رو به پایان

شکاف روزافزون تولید میان ایران و عراق در میادین مشترک غرب کارون، به نماد عقب‌ماندگی مزمن در بزرگ‌ترین ذخایر نفت مرزی کشور تبدیل شده است.

به گزارش مشعل نیوز؛ ذخایر نفت درجای بیش از ۶۷ میلیارد بشکه در میادین مشترک غرب کارون، این منطقه را به یکی از مهم‌ترین نقاط نفتی ایران تبدیل کرده است. اما واقعیتی تلخ این است که در سال ۱۴۰۴، برداشت عراق از این مخازن تقریباً دو برابر ایران است. کارشناسان این شکاف را هشدار برای آینده می‌دانند و معتقدند که هر روز تأخیر در توسعه، معادل میلیاردها دلار سرمایه ازدست‌رفته است که به‌سادگی قابل جبران نیست.

ذخایر راهبردی در مرز غربی

خوشه غرب کارون شامل میادین آزادگان شمالی، آزادگان جنوبی، یادآوران، یاران شمالی و یاران جنوبی است. این میادین دقیقاً روی مرز ایران و عراق واقع شده‌اند و در زیر سطح زمین، یک ساختار مخزنی مشترک را تشکیل می‌دهند.

اهمیت این ناحیه از چند جهت است:

سهم در ذخایر ملی؛ حدود یک‌سوم کل ذخایر نفت درجای کشور در این خوشه واقع شده است.

ماهیت مشترک؛ هر بشکه نفتی که طرف عراقی برداشت کند، عملاً امکان برداشت آتی همان حجم برای ایران را کاهش می‌دهد.

کیفیت نفت؛ نفت خام این منطقه عمدتاً سبک و شیرین بوده که ارزش صادراتی بالایی دارد.

از نظر ژئوپلیتیکی، غرب کارون نقش یک «خط مقدم» انرژی را ایفا می‌کند؛ رقابتی که نه در میدان جنگ، بلکه در عمق هزار متری زیر زمین جریان دارد.

طبق داده‌های شرکت ملی نفت ایران، تصویر سال ۱۴۰۴ در میادین غرب کارون چنین است:

ایران: تولید روزانه حدود ۴۲۰ هزار بشکه

عراق: تولید روزانه بیش از ۹۵۰ هزار بشکه

این فاصله تقریباً ۵۳۰ هزار بشکه در روز است؛ یعنی سالانه بیش از ۱۹۳ میلیون بشکه اختلاف برداشت. با قیمت متوسط ۸۰ دلار برای هر بشکه، این شکاف تولید سالانه معادل ۱۵.۴ میلیارد دلار تفاوت درآمدی ایجاد می‌کند.

دلایل برتری عراق:

بهره‌گیری از شرکت‌های بزرگ بین‌المللی مانند CNPC، پتروناس، توتال و BP

حفاری‌های افقی ۵ تا ۷ کیلومتری برای دسترسی به لایه‌های پرفشار

نصب واحدهای فرآورش پیشرفته که بلافاصله پس از حفاری، نفت را به خط صادراتی منتقل می‌کنند

اجرای برنامه‌های تزریق آب و گاز از روز اول تولید برای حفظ فشار مخزن

عماد رفیعی، کارشناس ارشد توسعه میادین می‌گوید: این فاصله به معنای نابودی بخشی از سهم ایران در این مخازن است. ذخایر مشترک، مسابقه سرعت و کیفیت هستند، نه صرفاً داشتن منابع.

چالش‌های توسعه

تحریم‌ها و محدودیت سرمایه‌گذاری خارجی

از سال ۱۳۹۷، با بازگشت تحریم‌ها، بیشتر قراردادهای همکاری با شرکت‌های بین‌المللی لغو یا تعلیق شد. این مسئله جذب تکنولوژی روز و سرمایه‌گذاری چند میلیارد دلاری را متوقف کرد.

کمبود فناوری‌های EOR/IOR

فناوری‌های پیشرفته ازدیاد و بهبود برداشت (Enhanced/Improved Oil Recovery) برای مدیریت فشار مخزن و افزایش ضریب بازیافت ضروری

است. در حال حاضر، ظرفیت صنعتی ایران در این حوزه به جز چند پروژه آزمایشی، بسیار محدود است.

ضعف زیرساخت‌های فرآورش و انتقال

حتی در مواردی که چاه‌ها آماده تولید هستند، نبود ظرفیت کافی در واحدهای فرآورش یا خطوط لوله، مانع بهره‌برداری کامل می‌شود. به عنوان مثال، یاران جنوبی چندین بار به دلیل محدودیت ظرفیت فرآورشی متوقف شده است.

بی‌ثباتی مدل‌های قراردادی

تغییر مکرر مدل قراردادهای نفتی (از بیع متقابل به IPC و سپس مدل‌های بومی) باعث بی‌اعتمادی سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی شده و پروژه‌ها را طولانی کرده است.

راهبرد پیشنهادی

شتاب در حفاری افقی و چندشاخه

استفاده از حفاری‌های چندشاخه‌ای در افق مخزن می‌تواند برداشت را تا ۳۰٪ افزایش دهد.

تزریق گسترده آب یا گاز از فاز اولیه تولید

تجربه میدان یادآوران در سمت عراق نشان داده که تزریق مداوم آب به لایه‌های نفتی، حتی در سال اول تولید، افت فشار مخزن را به حداقل می‌رساند.

ایجاد کنسرسیوم‌های داخلی توانمند

ترکیب چند پیمانکار بزرگ داخلی برای اجرای پروژه‌های یکپارچه می‌تواند بخشی از خلأ ناشی از عدم حضور شرکت‌های خارجی را جبران کند.

تثبیت چارچوب قراردادی

حرفه‌ای‌سازی و ثبات ۱۰ تا ۱۵ ساله در مدل قراردادهای نفتی زمینه جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی را فراهم می‌کند.

دیپلماسی انرژی با عراق

مذاکرات جهت تعیین سقف برداشت متوازن یا توسعه مشترک می‌تواند از رقابت مخرب جلوگیری کند - هرچند که اجرای چنین توافقی در شرایط فعلی دشوار است.

رفیعی یادآور می‌شود: با فرض ثابت ماندن شرایط فعلی، تا سال ۱۴۱۰ حدود ۱۰ میلیارد بشکه از مخازن مشترک غرب کارون به نفع عراق برداشت خواهد شد. واقعیت این است که این نفت دیگر به ایران بازمی‌گردد.

غرب کارون امروز به نوعی «پایتخت نفت مرزی» ایران است. اما شتاب عراق در برداشت و بهره‌گیری از فناوری روز، جای خالی برنامه‌ریزی سریع و جامع در سمت ایران را آشکار می‌کند. کارشناسان تأکید دارند که هر روز تأخیر، نه تنها رقم درآمد نفتی را کاهش می‌دهد، بلکه سهم واقعی کشور از مخازن را برای همیشه از بین می‌برد. برای حفظ این سهم، ترکیب اقدام فوری فنی، سرمایه‌گذاری داخلی، همکاری‌های منطقه‌ای و اراده سیاسی لازم است.

سعید نوری کرم کارشناس انرژی با اشاره به اینکه توسعه میادین نفت و گاز به عنوان زیرساخت حیاتی انرژی کشور، امری الزام‌آور و راهبردی محسوب می‌شود، گفت: شواهد نشان می‌دهد که محدودیت در تأمین پایدار خوراک برای واحدهای پتروشیمی در سال ۱۴۰۲، موجب تحقق نیافتن بخش قابل‌توجهی از ظرفیت تولید این صنعت شده است؛ به گونه‌ای که از مجموع ۱۹۰۴ میلیون تن تولید محقق‌نشده، بیش از ۱۲ میلیون تن ناشی از کمبود خوراک بوده است.

وی ادامه داد: از این مقدار، ۷۰۶ میلیون تن مربوط به شرکت‌ها و مجتمع‌هایی است که مستقیماً تابع سیاست‌های تخصیصی وزارت نفت هستند و ۴۰۴ میلیون تن دیگر نیز در نتیجه کمبود خوراک در واحدهای بالادستی و به تبع آن کاهش خوراک‌های بین‌مجتمعی در زنجیره‌های میاندستی و پایین‌دستی ایجاد شده است.

نوری کرم با اشاره به اینکه ساختار خوراک صنعت پتروشیمی به‌طور چشمگیری متکی بر منابع گازی است، خاطر نشان کرد: ۷۳ درصد از خوراک مصرفی از خوراک‌های گازی تأمین می‌شود و بیش از ۳۳ درصد آن مختص گاز طبیعی است. این وابستگی شدید، به‌ویژه در دوره‌های اوج مصرف داخلی، منجر به کاهش تخصیص خوراک گازی به واحدهای پتروشیمی و کاهش یا توقف عملیات تولید برخی از واحدها شده است.

وی ادامه داد: برآوردهای اقتصادی حاکی از آن است که این محدودیت

سبب از دست رفتن سالانه ۳ تا ۵ میلیارد دلار درآمد ارزی کشور شده است. بنابراین، توسعه میادین نفت و گاز و افزایش ظرفیت تولید آنها برای تضمین تأمین پایدار خوراک، حفظ عملکرد صنعت پتروشیمی و ارتقای امنیت درآمدهای ارزی، یک ضرورت راهبردی و ملی است.

این کارشناس انرژی تاکید کرد: در کنار توسعه میادین، پایبندی به اقدامات تکمیلی برای ارتقای بهره‌وری و افزایش تاب‌آوری زنجیره تأمین انرژی ضروری تلقی می‌شود. به‌عنوان نمونه، مهم‌ترین این اقدامات در بخش زنجیره ارزش شامل: تنظیم‌گری مؤثر در تخصیص بهینه سوخت و خوراک گاز به‌منظور ارتقای کارایی منابع در بخش‌های مصرف‌کننده انرژی، افزایش بازیافت ترکیبات NGL در واحدهای بالادستی برای بهبود انعطاف‌پذیری و تاب‌آوری خوراک پتروشیمی، توسعه ظرفیت پالایش نفت با رویکرد تقویت و متنوع‌سازی زنجیره ارزش پتروشیمی و ارتقای امنیت انرژی، بهینه‌سازی عملکرد تجهیزات گازی و به‌کارگیری سوخت‌های ترکیبی نظیر متان و هیدروژن در کوره‌ها محسوب می‌شوند. پیاده‌سازی همزمان این راهبردها، زمینه‌ساز تضمین پایداری، انعطاف‌پذیری و کارآمدی زنجیره ارزش انرژی کشور خواهد بود.

وی با اشاره به اینکه توسعه میادین مشترک باید در اولویت قرارگیرند، ادامه داد: برخی از میادین مشترک نفتی کشور شامل آبان، پایدار غرب، آذر، چنگوله، سهراب، اروند، یاران، آزادگان جنوبی، آزادگان شمالی، یادآوران، آرش، اسفندیار و فروزان و همچنین برخی از میادین گازی مشترک نظیر رشادت، سلمان، بلال و فرزاد الف و ب هستند که توسعه آنها در حال پیگیری است. اهمیت این میادین در آن است که بهره‌برداری به موقع از آنها، پیش از هر چیز، تضمین‌کننده تأمین پایدار خوراک پالایشگاه‌ها و واحدهای پتروشیمی بوده و به حفظ ظرفیت تولید صنایع پایین‌دستی کمک می‌کند.

این کارشناس انرژی اضافه کرد: علاوه بر این، توسعه میادین مشترک موجب کسب درآمدهای ارزی پایدار، جلوگیری از هدررفت منابع، ارتقای امنیت انرژی و افزایش تاب‌آوری زنجیره تأمین انرژی کشور می‌شود.

وی با اشاره به اینکه توسعه میادین نفت و گاز به‌منظور افزایش ظرفیت صادراتی و ارتقای جایگاه کشور در بازار انرژی جهانی ضرورتی انکارناپذیر است، اضافه کرد: از منظر منافع ملی، اولویت راهبردی باید به توسعه میادین مشترک اختصاص یابد. به دلیل آنکه میادین واقع در قلمرو جغرافیایی ایران حتی در صورت تأخیر در بهره‌برداری، برای نسل‌های آینده محفوظ خواهند ماند؛ اما در میادین مشترک،

هرگونه تعلل به برداشت بیشتر طرف مقابل منجر شده و این امر در عمل به معنای از دست رفتن بخشی از منابع ملی، کاهش سهم ایران از مخازن نفتی و گازی و تضعیف موقعیت ژئوپلتیکی کشور در معادلات انرژی منطقه خواهد بود.

نوری کرم اضافه کرد: توسعه به موقع میادین مشترک نه تنها از منظر اقتصادی و تأمین خوراک صنایع پایین‌دستی اهمیتی ویژه دارد، بلکه به‌عنوان ابزاری برای صیانت از حقوق بین‌نسلی و جلوگیری از انتقال یک‌طرفه ثروت ملی به کشورهای دیگر نیز باید در صدر اولویتهای سیاست‌گذاری انرژی قرار گیرد.